

מניית עם ישראל

"שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם: מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יָצָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאֹתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֶן" (במדבר א ב-ג).¹

"וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֹאמֵר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֹאמְרוּ לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי" (הושע ב א)²

במדבר רבה פרשה ב יט

"אלה פקודי בני ישראל לבית אבותם" (במדבר ב לב)³ - בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני המקום, שהרי כתב הקב"ה חשבון ישראל ד' פעמים בדגלים: ב' פעמים בפרט וב' פעמים בכלל. ועוד מנה כל דגל ודגל בכלל ופרט. להודיע כמה היו חביבין לפניו, שהם היו צבאותיו ורוצה למנותן כל שעה. כאדם שיש לו סגולה חביבה עליו ביותר והוא מונה וחוזר ומונה עד כמה פעמים, כדי שידע חשבונה וישמח בה על כל מנין ומנין. כך היה הקב"ה שמח בזכירת מנין ישראל, לומר: כך צבאות יש לי בעולמי שעושין רצוני ומתנחם בהם. "והלויים לא התפקדו בתוך בני ישראל כאשר ציוה ה' את משה" (שם ב ג) - כשם שאמור במנין ישראל ... לומר ששמחה היתה לפני המקום, לפי שהלויים לא נמנו עמהם כדי שלא יכלו עמהם בגזירה.⁴

במדבר רבה פרשה ד סימן א

"מאשר יקרת בעיני, נכבדת ואני אהבתיך" (ישעיהו מג ד) - אמר הקב"ה ליעקב: הרבה יקר אתה בעיני, שלכל אומות העולם לא נתתי מנין ולך נתתי מנין. משל למלך שהיו לו גרנות הרבה ... והיה לו גורן אחת, ראה אותה נאה. אמר לבן ביתו: אותן הגרנות ... אל תדקדק במנינם. אבל הגורן הזו חיטים נאות הן. לכך דקדק במניינך: כמה כורים יש בה, כמה שקים, כמה מודיאות יש בו. כך, המלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה והגורן אלו ישראל ... כולם חטים אגורי הם, שנאמר "כולך יפה רעייתי ומום אין בך". לכך דקדק במניינם של ישראל. כך עשה משה - מנה אותם ... שנאמר "שאו את ראש כל עדת בני ישראל".⁵

¹ פעמיים נמנים בני ישראל בספר במדבר. בראשונה, כאן בתחילת הספר ובשנייה לקראת סופו, בפרשת פנחס. וכדברי מדרש במדבר רבה כא ז, פרשת פנחס: "משל לרועה שמסר לו בעל הבית צאנו במנין. השלים הרועה שמירתו, כשמחזירין צריך למנות. כך, כשיצאו ישראל ממצרים מסרן למשה במנין ... בא ליפטר מן העולם בערבות מואב החזירם במנין". אבל יש עוד מנין ומפקד, קדום יותר, בספר שמות פרשת כי תשא, שלא נודע לנו מניינו ותוצאתו, אך נודע לנו מטרתו שהיא תרומה לבניית המשכן (תרומת האדנים לפי חז"ל) ויש בו ציווי איך למנות על מנת להימנע ממכשול ונגף: "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפַקְדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כְּפָר נַפְשׁוֹ לַה' בְּפָקֶד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפָקֶד אֹתָם". וחז"ל (ראה רש"י שמות ל טו) לומדים משם שגם הספירה כאן, בתחילת ספר במדבר, היא לצורך המשכן והיא תרומת השקלים השנתית (הראשונה) ממנה היו מביאים קרבנות ציבור. ועל המנין בפרשת פנחס לא מצאנו הסבר לצורך מה היה, אם לא לשם המפקד עצמו, כפי שאומר מדרש במדבר רבה שהבאנו בתחילת הערה זו. ואנו נבקש להתמקד בגישה הבסיסית במקרא ובחז"ל לגבי מניית עם ישראל.

² אין ספק שהקשר המרכזי של הפטרת השבת, שהיא פרק ב בהושע, לפרשתנו, היא נושא הפקודים - מנין בני ישראל (והשנה נדחית הפטרה זו מפני הפטרת מחר חודש). לכאורה, הקבלה זו היא על דרך ההשלמה ואף ההעצמה. אם בתורה יש לבני ישראל מספר מדוד ומדויק: שש מאות אלף, שלושת אלפים, חמשת מאות וחמישים (לא כולל שבט לוי), אשר בא כתוצאה מעריכת מפקד; לעתיד לבוא, יהיו בני ישראל מספר שאינו ניתן למניה: "כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר", ואין צורך או אפשרות לערוך מפקד. אבל בהמשך נראה שיש מי שלומד מהפסוק בהושע את האיסור למנות את בני ישראל: "לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר" - כמו לאו בתורה. ואם כך, לא תוספת שבח והעצמה לעתיד יש כאן, כי אם הדבלי השקפה באשר לפעולת הספירה והמנין, אם היא רצויה, מותרת, או אסורה. ובעצם הנושא של ברכת הושע לבני ישראל: "וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר", כבר הארכנו בדברינו והיה מספר בני ישראל, בפרשה זו. וכאן נדון בגישות השונות לנושא של הספירה והמניה של עם ישראל.

³ הפסוק שהבאנו בתחילת דברינו הוא הפתיחה - הצייוי - של המפקד ופסוק זה הוא סיכום המפקד. אבל לא הסיכום הראשון של סוף פרק א פסוקים מד-מו: "אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן ... וַיְהִי כָּל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי וּשְׁלֹשֵׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים", אלא הסיכום החוזר בסוף פרק ב, לאחר הפירוט החוזר בחלוקה לפי מסע הדגלים (ראה פרקים א ו-ב בתחילת הספר). הרבה "פקודי" ו"פקודים" יש לנו בספר במדבר שלפניך נקרא גם חומש הפקודים ובספרות הכללית Numbers. ועל"פ, המדרש שהבאנו הוא בית אב לשורה ארוכה של מדרשים הרואים בעצם מניית עם ישראל עניין חיובי, נחוץ ואפילו מרום. ראה תחילת במדבר רבה: "כשהוא בא לגדל את ישראל מפרסם איזה מקום, איזה יום, איזה חודש, איזו שנה וכו' ובהמשך: "נמשלו ישראל בערימת חטים, מה החטים נכנסות לאוצר במנין, כך אמר הקב"ה שיהיו ישראל נמנים בכל שעה". וכן במדרשים על הדגלים שבפרק ב ועוד רבים. ובאמת לפי פשט הפסוקים, אין כל רע בעצם המנין. והלוא הספר עצמו נקרא, כאמור, חומש הפקודים ובני ישראל נמנים בו פעמיים, פעם בתחילת הספר ופעם בסופו.

⁴ ספר במדבר איננו ביסודו ספר של אירועים משמחים או נשגבים. אין זה ספר שמות של יציאת מצרים, או ספר דברים של ערב הכניסה לארץ ישראל. בספר במדבר יש אירועים קשים: מתאוננים, קורח, זנות בשטים ובראש כולם חטא המרגלים שבעטיו נזר על עם ישראל ארבעים (שלושים ושמונה) שנות נדודים "במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים" (דברים ח טו). לפיכך, הלויים מחוץ למפקד. האם כבר כאן אנו שומעים איזו דעה שונה על עצם המנין? על ה"שאו את ראש"?
⁵ אם חשבנו שהלויים הם מחוץ למנין, בא מדרש זה, שנאמר על מנין הבכורים שבפרק ג ולא על המניין הכללי שבפרק א, ומאושש את הדעה שראינו במדרש הראשון. אין כל פגם בעצם המניה, אדרבא. ראה גם פסיקתא רבתי פיסקא י - כי תשא: "אמר ר' לוי: למה מנה אותם בכל שעה? [משל] למלך שהיו לו תסבריות ולא היה משגיח עליהם למנות, היה לו פלומטרין אחד של זהב קטן והיה

במדבר רבה פרשה א סימן יא

אמר ר' פנחס אמר ר' אידי: מה כתוב בראש הספר? "שאו את ראש כל עדת בני ישראל". "רומם את ראש", "גדל את ראש" - לא נאמר, אלא "שאו את ראש". כאדם האומר לקוסטינר (לתליין): טול ראשו של פלוני. כך נתן רמז למשה: "שאו את ראש", שאם יזכו יעלו לגדולה, כמו שאתה אומר: "ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך". ואם לא יזכו, ימותו כולם, כמו שאתה אומר: "ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על העץ".⁶

מסכת ברכות דף סב עמוד ב

"אם ה' הסיתך בי ירח מנחה". אמר רבי אלעזר: אמר ליה הקב"ה לדוד: מסית קרית לי? הרי אני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותו. דכתיב: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו". מיד: "ויעמד שטן על ישראל" (דברי הימים א כא א) וכתוב: "ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל" (שמואל ב כד א).⁷ וכיון דמנינחו, לא שקל מינייהו כופר.⁸

יומא כב עמודים א- ב

משנה: הממונה אומר להם: הצביעו. ומה הן מוציאיין? אחת או שתיים ואין מוציאיין אגודל במקדש. **גמרא:** תנא: הוציאו אצבעותיכם למנין. ונימנינחו לדידהו! מסייע לר' יצחק, דאמר ר' יצחק: אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצווה שנאמר: "ויפקדם בבזק" ... "ויפקדם בטלאים".⁹ אמר ר' אלעזר: כל המונה את ישראל עובר בלאו שנאמר: "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר".¹⁰

במדבר רבה ב יח

"והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר" - א"ר שמלאי: מהו הדבר הזה? מי שהוא אומר שיש להם מספר, הוא חוזר ואומר להם שאין מספר: "לא ימד ולא יספר".¹¹ אלא, בזמן שאין עושין רצונו של מקום, יש להם מספר ... ובזמן שהם עושין רצונו של מקום, אין להם מספר ... רשעים שבהם, יש להם מספר, אבל לצדיקים אשר לא ימד ולא יספר.

בכל שעה נוטלו ומונה אותן כמה יש בו ומניחו, אחר (כך) כמה ימים (מוצאו) [מוציאו] ומונה אותן ... כך הקב"ה כמה אומות יש בעולם כמה אוכלוסים של אומות ואינו משגיח עליהם ... אלא בכל שעה שאו את ראש בני ישראל". וכן מדרשים רבים נוספים.⁶ ר' פנחס מציג גישה זהירה יותר. מניית העם יכולה להיות לחיוב או חר"ח לשלילה. ההשוואה עם שר המשקים ושר האופים, תוך שימוש בלשון "שאו את ראש", היא אכן חריפה, אך גם היא לא רואה בעצם המנייה איסור או דבר שלילי, אלא אמצעי אזהרה. גישה זו מתחברת היטב לפשט הפסוק בראש פרשת כי תשא: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אתם ולא יתקו ויהי בכם נגף בפקד אתם".⁷

⁷ כדאי לראות במקור את סיפור המפקד שערך דוד כפי שהוא מסופר בספר שמואל ב פרק כד, מול הנוסח בדברי הימים א פרק כא. למשל, בשמואל, ה' הוא שהסית את דוד ואילו בדברי הימים המסית הוא השטן. בספר שמואל יש תיאור מדויק של מסע המפקד ממנו ניתן ללמוד על ערי הממלכה הראשיות באותה תקופה; תיאור שחסר בספר דברי הימים. יש גם הבדלים משמעותיים במספר, בתוצאות המפקד וכבר עמדו על הבדל זה הפרשנים. בספר דברי הימים משתמעת גם סניגוריה מסוימת על דוד בכך שבאמת לא נפקדו כולם ואף לא הסתיים המפקד, ראה דברי הימים א פרק כז פסוקים כג-כד: "ולא נשא דויד מספרם למבן עשרים שנה ולמטה פי אמר ה' להרבנות את ישראל ככוכבי השמים: יואב בן צרויה החל למנות ולא כלה ויהי בזאת קצף על ישראל ולא עלה המספר במספר דברי הימים למלך דויד". אך בקווי המתאר העיקריים, הסיפור די דומה, בפרט בתוצאה הסופית של קניית הר הבית ע"י דוד מארונה היבטי, אשר מזכירה את קניית מערת המכפלה בידי אברהם. ראה במקורות שם.

⁸ חטאו של דוד, לפי הגמרא, הוא לפי שלא לקח כופר דוגמת מחצית השקל אלא ספר את האנשים ישירות לגולגולת. ראה מקבילה רחבה וצוירית בפסיקתא רבתי יא' (יהודה וישראל), כולל הדיאלוג הקשה בין יואב לדוד והתחבולות שעשה יואב במפקד. ודווקא שם לא נזכר עניין הכופר למרות שפסיקתא זו היא על פרשת שקלים. וראה גם מדרש שוחר טוב (תהלים) פרק יז.

⁹ דרשתו של ר' יצחק, הגם שנאמרת בלשון פסקנית: אסור למנות את ישראל, מתיישבת עם המדרשים והפסוקים שלעיל. האיסור הוא על ספירה ישירה של האנשים. אבל ע"י חפץ כגון בזק (חרסים) או טלאים, מותר. בדיוק כמו מחצית השקל. יתר על כן, פה אפילו מדובר שמוציאים אצבעות והספירה היא של חלק מגוף האדם בלי צורך בחפץ חיצוני. ובמרוצת הדורות זכה כידוע, איסור זה להקפדה יתרה, כאשר גמרא זו ביומא היא המקור העיקרי. ולא באנו כאן, כמובן, לפסוק הלכה. ומשה עצמו כיצד מנה? "במספר שמות לגולגולתם" - כך אמר לו הקב"ה למנותם, לכל אחד ואחד. לא תהא אומר לראש המשפחה: כמה יש במשפחתך? כמה בניים יש לך? אלא כולם יהיו עוברים לפניך באימה ובכבוד ואתה מונה אותם". (במדבר רבה א ט, והובא ברמב"ן בפרשתנו פרק א פסוק מה). לפי "פשוטו של מדרש" זה נראה שמה שספר גולגולת ממש! אך במניית הלויים בפרק ג אומר המדרש: "אמר לו הקב"ה: אתה עושה שלך ואני עושה שלי ... היה משה הולך ועומד לו על פתח אהליהם והשכינה מקדמת ואומרת לו: חמישה תינוקים יש בבית הזה, שמונה תינוקים יש באהל הזה וכו', זהו שכתוב: "ויפקוד אותם משה על פי ה'" - כשם שהשכינה אומרת לו". ושם נמנו מגיל חודש ימים. וראה שוב בפסיקתא רבתי יא שהזכרנו בהערה הקודמת, את כל התחבולות שעשה יואב בשעת מניית העם.

¹⁰ דרשתו של ר' אלעזר מקשרת אותנו עם פרק ב' בהושע, שהיא הפטרת השבת. אלא שהיא משנה את המשמעות הפשטנית והחיובית של הפסוק שבגללה קבעו אותו להפטרה של פרשתנו. והגם שהוא אומר "עובר בלאו", ברור שאיסור זה הוא מדרבנן והסמיכוהו על פסוק בנביא.

¹¹ ר' שמלאי פוסק את הפסוק כך: "והיה מספר בני ישראל" - משמע שיש וניתן לספור אותם, לעומת "אשר לא ימד ולא יספר" - משמע שאין ובלתי ניתן לספור אותם. ברור שזו שאלה מנחה שמטרתה להגיע לדרשה שנמצאת כבר בראשו של הדרשן, שהרי אין שום בעיה בפשט הפסוק. עוד לפני שנידרש לתשובה, כבר מהשאלה ניתן להבין שהדרשן סבור שיש מקרים שניתן ורצוי לספור ולמנות ויש מקרים שלא. הגישה הדואלית לנושא המניה וספירה עולה כבר מתוך השאלה.

דבר אחר: לפני הקב"ה יש להם מספר, שנאמר: "והיה מספר בני ישראל", אבל לפני בשר ודם אין להם מספר, שנאמר: "אשר לא ימד ולא יספר". דבר אחר: ליתן להם גדולה ציוה הקב"ה למנותם, כגון: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם" (שמות ל יב), אחר מעשה העגל כדי לרומם קרנם. וכן ציוה הקב"ה למנותם כדי לעשות דגלים, שנאמר: "אלה פקודי בני ישראל" (ב לב), וכן ציוה הקב"ה למנותם לחילוק הארץ, הוי: "והיה מספר בני ישראל". אבל לענין חסרון, לא ציוה הקב"ה למנותם. ואם תאמר: הרי דוד מנאם וחסרו? הא לא ציוה המקום למנותם ולכך חסרו, ולכך נאמר: "אשר לא ימד ולא יספר".¹²

מדרש תנחומא (בובר) פרשת כי תשא סימן ה¹³

אתה מוצא עשרה פעמים נמנו ישראל: אחת בירידתן למצרים, במצרים כתיב: "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה" (דברים י כב).¹⁴ ואחת בעלייתן, שנאמר: "ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה כשש מאות אלף" (שמות יב לו). ואחת בפרשת כי תשא, ושנים בספר וידבר,¹⁵ אחת בדגלים, ואחת בחילוק הארץ. ושנים בימי שאול, שנאמר: "ויפקדם בטלאים" (שמואל א טו ד).¹⁶ ואחת בעלייתן. ואחת בימי דוד, שנאמר: "ויתן יואב את מספר מפקד העם" (שמואל ב כד ט). ואחת בעלייתן מן הגולה,¹⁷ שנאמר: "כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים" (עזרא ב סד). ואחת לעתיד לבא, שנאמר: "עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה" (ירמיה לג יג). אמר הקב"ה: בעולם הזה היו בני אדם סופרים אתכם, אבל לעולם הבא אני אספור אתכם, ואין מי יספור אתכם, שנאמר: "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר" (הושע ב א).¹⁸

שבת שלום

מחלקי המים

¹² הדגש הוא במטרה האם היא ראויה אם לאו ולא כל כך באמצעי, טלאים, שקלים או אצבעות. יש ספירות ראויות ויש ספירות שאינן ראויות ושתייהן נלמדות מהפסוק בהושע שבהפטרות השבת. ספירה ראויה היא בציווי של הקב"ה ובצורך אמיתי של הציבור ואילו ספירה בלתי ראויה היא של השלטון שרוצה להאדיר את כסאו. האם זה המקרה של דוד? האם לאחר המגיפה היה מותר היה לו למנות את ישראל כמו לאחר המגיפה של חטא העגל? האם לצורך יישוב הארץ וחזיון ערי הספר היה מותר לו כמו לצורך הנחלאות בפרשת פנחס בסוף הספר? עפ"י הגמרא במסכת ברכות סג לעיל, חטא דוד היה בשיטה ולא במהות. הוא לא הקפיד על פסוק פשוט בתורה: "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם". אבל המדרשים שמתמקדים בפסוק בהושע, והופכים נבואה של אחרית הימים לאיסור, נאלצים להעמיק את חטאו של דוד למהות ולא לטכניקה, ובכך להעצימו. ה"תנא דמסייע" שלהם הוא המקרא, בשמואל ב ודברי הימים א, המספר את סיפור המפקד. ראה בפרט דברי יואב שם שמתנגד למפקד, ולא מסיבות טכניות: "ואדוני המלך, למה חפץ בדבר הזה".

¹³ ראה מקבילה (מקור?) למדרש זה בפסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא י - כי תשא.

¹⁴ במקבילה בפסיקתא מובא כאן הפסוק מספר בראשית המספר על ירדת יעקב למצרים: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו כז). כאן הוא מעדיף פסוק "מכלי שני", את דברי משה בספר דברים (י כב) הסוקר את ההיסטוריה: "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה". אולי בגלל החצי השני של הפסוק: "ועתה שמן ה' אלהיך ככוכבי השמים לרב".

¹⁵ הכינוי ספר וידבר לספר במדבר (על שם המילה הראשונה בספר: "וידבר ה' אל משה במדבר סיני וכו'"), הוא נדיר אך בהחלט מצוי. אצל פרשני המקרא, ראה הסיום המחוזר של פירוש הרשב"ם לספר ויקרא (פרק כז פסוק ל) שהוא גם מבוא לספר במדבר: "ומישרים דובר. ימצא לו סבר, בספר וידבר". ובמדרש, ראה הסיום של ספר וידבר: סליק ספר וידבר (אך אין לדעת אם לא המעתיקים הוסיפו סיומת זו). המקור המעניין ביותר הוא מדרש בראשית רבה פרשה סד סימן ח ה' בשבעת ספרי התורה, לפי שיטת בר קפרא, שאוגדו לחמישה ספרים בשיטה שהתקבלה: "כמה בארות חפר אבינו יצחק בבאר שבע? ר' יהודה אמר ד' כנגד כן נעשו בניו ארבעה דגלים במדבר, ורבנן אמרי חמש כנגד חמשה ספרי תורה, ויקרא שם הבאר עשק, כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקב"ה וברא את העולם, ויקרא שמה שטנה, כנגד ספר ואלה שמות על שם וימררו את חייהם בעבודה קשה, וימצאו שם באר מים חיים, כנגד ספר ויקרא, שהוא מלא הלכות רבות, ויקרא אותה שבעה כנגד ספר וידבר, שהוא משלים שבעה ספרי תורה. והלא ה' הן? אלא בן קפרא עביד וידבר תלתא ספרים מן וידבר עד ויהי בנסוע הארון ספר בפני עצמו, מן ויהי בנסוע ודבריה ספר בפני עצמו, ומן סיפיה דפסקא ועד סופיה דספרא ספר בפני עצמו" ואולי משנדחתה שיטת בר קפרא, קיבל הספר את שמו "במדבר". וצריך עיון. ועכ"פ, לצד השם חומש הפקודים, נקרא ספר זה גם ספר וידבר.

¹⁶ נשמטה כאן המניה השניה שעשה שאול: "ויפקדם בזק" (שמואל א יא ח'). ראה המקבילה בפסיקתא רבתי. ואם נחבר מדרש זה לגמרא בברכות סג שהבאנו לעיל, נראה שיש כאן "עקיצה" לדוד בהשוואה עם שאול שידע איך למנות את עם ישראל. הנה המלך הצדיק שבא להחליף את שאול שחטא במלחמת עמלק, חטא במה ששאלו ידע להיזהר בו וכל תינוק (תלמיד) בבית המדרש יודע! והיכן הקפיד שאול למנות את עם ישראל בטלאים? במלחמת עמלק! ובמה כשל? כאשר חמל על מיטב הצאן (הטלאים).

¹⁷ בית שני, עליית עזרא ונחמיה.

¹⁸ מדרש זה חוזר למדרשים בהם פתחנו בשבח הספירה והמניה של עם ישראל. אפילו "לעתיד לבא" עדיין יהיה מונה. ראה הפסוק בירמיהו. וכמו שאמר משה: "יוסף עליכם ככם אלף פעמים". רק "לעולם הבא", אין מניה ואין מספר וגם הפסוק בהושע מצטרף לרוח החיובית של ספירת עם ישראל. מפתיע מכל, במדרש זה, הוא האזכור ברצף, בין עשר המניות, של המפקד של דוד בלי שום ביקורת או הערות. כי באמת, מדוע יפקד מקום דוד? כך הוא בנוסח התנחומא. אבל בפסיקתא הוא מסיים מדרש זה וחוזר לכל הדיון שהבאנו: "וכל זמן שנמנו מפי הדיבור, לא נגע בהם מגפה. וכל זמן שנמנו שלא מפי הדיבור נגעה בהם מגפה. ואימתי נמנו שלא מפי הדיבור ונגעה בהם מגפה? בימי דוד, שנאמר: "ויעמוד שטן לישראל ויסת את דוד" (דברי הימים א כא א). מיד נגע בהם המגפה, שנאמר: "ויתן ה' דבר בישראל" (שם שם / דברי הימים א כא יד). ומה שחסרו בימי דוד נתמלאו בימי שלמה יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים (מלכים א' ד' כ'). ראה גם הסיומת החידתית שם: "ממה שקראו בענין ור' תנחומא בי ר' פותר אל גינת אגוז ירדתי לראות באיבי הנחל (שיר השירים ו יא)". וצריך עיון.